

عوامل موثر در انتخاب مکان سرقت توسط بزهکاران

(مطالعه موردی سارقین منزل در شهر بوشهر)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۲/۹

چکیده

در هر جامعه‌ای وقوع جرم آفت بزرگ اجتماعی است و افزایش ارتکاب بیش از اندازه جرائم، مخصوصاً جرائم خشونت‌بار توسط بزهکاران از مصادیق بارز ناامنی است و این امر سبب می‌شود که در بین مردم چهره دولت و اقتدار پلیس به شدت تضعیف شود. جرائمی همچون سرقت که علیه اموال و مالکیت مردم صورت می‌گیرد، یکی از مهم‌ترین مشکلات و آسیب‌های اجتماعی است که زمینه را برای پیدایش انحرافات و خطرات دیگر فراهم می‌کند و اساساً سرقت سبب تزلزل امنیت اقتصادی شده و مردم را از کار و فعالیت دلسرد می‌کند، زیرا کوشش خود را نابود شده می‌بیند و به همین منظور در همه جوامع آن را امری خلاف شرافت انسانی به حساب می‌آورند. تحقیق حاضر از نوع توصیفی و به شیوه پیمایشی است. بدین صورت که پس از طرح سئوالات متناسب با فرضیات تحقیق توسط محقق، سئوالات مربوطه در قالب پرسشنامه در اختیار نمونه آماری قرار گرفت. در بین سرقت‌ها سرقت منزل به لحاظ حساسیتی که دارد سریعاً اذهان عمومی را مشوش نموده، بازتاب گسترده آن در بین شهروندان باعث جو ناامنی و بی‌اعتمادی آحاد مردم نسبت به مسئولین مربوطه می‌شود. تحقیق حاضر از نوع توصیفی و به شیوه پیمایشی است. بدین صورت که پس از طرح سئوالات متناسب با فرضیات تحقیق توسط محقق، سئوالات مربوطه در قالب پرسشنامه در اختیار نمونه آماری قرار گرفت. نمونه آماری شامل تعداد ۳۲ نفر از سارقین منزل می‌باشد، که در قلمرو زمانی تحقیق در حال تحمل کیفر در زندان بودند.

کلیدواژه: سرقت، سارق، سرقت منزل، بزهکار، مکان جرم

مقدمه

سرقت در میان انحرافات رفتاری و اجتماعی تقریباً از جمله مواردی است که در اغلب زمان‌ها و مکان‌ها به‌عنوان یک عمل ناهنجار تلقی شده و جرم محسوب می‌گردد و به آن به‌عنوان یک عمل منفی و بد نگریسته می‌شود که از باسابقه‌ترین جرائم بشری بوده و در جوامع مختلف با شیوه‌های متفاوت دیده می‌شود. سرقت یک پدیده‌ی اجتماعی است و یکی از قدیمی‌ترین جرائم علیه اموال و مالکیت به‌شمار می‌رود و بیشتر شهروندان عادی کشور از آن متضرر می‌شوند. پیامدهای آن سبب متزلزل شدن امنیت داخلی، بالا رفتن هزینه‌های تولید، از بین بردن انگیزه‌های کار، تلاش و سرمایه‌گذاری در کشور، مصروف نگه‌داشتن بخشی از نیروهای امنیتی که عوامل این پدیده می‌توان چنین برشمرد: عامل اقتصادی، عامل سیاسی، عامل اجتماعی، عامل شخصی، نارسایی‌های قانونی، عامل قضایی که این عوامل می‌تواند این پدیده هم افزایش دهد و هم کاهش دهد. (توکلی، ۱۳۸۸:۳)

باگذشت زمان شیوه‌ها و روش‌های سرقت، نوع اموال و اشیاء مسروقه، وسایل و ابزار مورد استفاده برای ارتکاب سرقت تغییر یافته، به‌طوری که امروزه برخی از سارقان از آخرین تکنیک‌ها و تکنولوژی‌ها برای پیشبرد کار خود استفاده می‌کنند، به همین لحاظ شیوه مقابله و روش‌های برخورد با آنها متناسب با دگرگونی‌های سرقت متحول شده است.

سرقت منزل^۱ را می‌توان مادر سرقت‌ها نامید، زیرا منزل مکانی است که فرد جسم، جان، شرف و ناموس خود را در آن حرز می‌گذارد و همه اسرار و رموز پنهانی زندگی‌اش را در آن قرار داده است، در صورتی که اگر این حرز بشکند فرد به‌طور کامل احساس ناامنی خواهد کرد. (شعبانی، ۱۳۸۵:۳)

در این تحقیق شگردهای سارقین و عوامل موثر در انتخاب مکان ارتکاب جرم از سوی آنان و آشنایی با شرایط محیطی و ارتباط آن با فراوانی وقوع جرم سرقت از منازل جهت پیشگیری از جرائم از طریق پیشگیری مکانی تبیین شده است، تا با شناخت اصولی الگوهای رفتار مکانی سارقین و ویژگی‌های شهرسازی و ارتباط بین نوع و میزان سرقت منازل با کاربری اراضی شهری به افزایش امنیت و کاهش فرصت‌های جرم خیز دست‌یافت.

---

^۱-Residential Burglary

بیان مسئله

یکی از مسائلی که امروزه شهرهای بزرگ با آن مواجه هستند رشد بی‌رویه جمعیت و به تبع آن رشد بزهکاری در آنهاست که به دغدغه مهم مسئولان و تصمیم‌گیران امور امنیتی و انتظامی تبدیل شده است. (توکلی، همان: ۱۱)

پدیده سرقت، امروزه امنیت اجتماعی اقتصادی شهروندان را تهدید و به نوعی بانظم و امنیت کشور در ارتباط است و لذا باعث ایجاد ناامنی در جامعه می‌گردد و لطمات روحی و جسمی که شهروندان به اصطلاح مال‌باختگان از این رهگذر متحمل می‌شوند حتی بعد از کشف سرقت و دستگیری سارق یا سارقین تا مدت‌های مدیدی مرتفع نخواهد شد. پیشگیری از وقوع سرقت و دیگر جرائم یکی از وظایف اساسی و عمده نیروی انتظامی می‌باشد و انتظارات مردم در زمینه‌ی پیشگیری از جرائم خصوصاً سرقت منازل در سطح وسیعی است و مردم عملکرد و میزان تلاش نیروی انتظامی را در برقراری امنیت و جلوگیری از جرائم و به‌ویژه سرقت منازل ارزیابی می‌نمایند (همان).

شهر بوشهر به دلیل موقعیت خاص خود طی سال‌های اخیر دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سریعی را تجربه کرده است. طی این سال‌ها مهاجرت‌های بسیاری به این شهر صورت گرفته است و جمعیت آن را به میزان قابل‌توجهی افزایش داده است و موجب مسائل و مشکلات متعددی شده است. از جمله این مشکلات تراکم بالای جمعیت، مشکل آمد و شد، افزایش حاشیه‌نشینی و از همه مهم‌تر افزایش میزان قابل‌توجه جرائم و کج‌روی‌های اجتماعی در آن است. با عنایت به موارد فوق‌الذکر سرقت منازل در شهر بوشهر از آن جهت که حرز خانوادگی افراد را تهدید می‌کند از مصادیق بارز ناامنی محسوب می‌گردد.

ضرورت تحقیق

از جنبه نظری این تحقیق به پیشرفت تخصصی در زمینه پیشگیری از جرم و جنایت از طریق پیشگیری مکانی و طراحی محیطی کمک می‌نماید. از آنجاکه تحقیق حاضر با تکیه بر مبانی نظری موجود در جهان‌بینی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی و برنامه‌ریزی انجام می‌گیرد به‌نوبه خود باعث توسعه مبانی نظری موضوع فوق می‌گردد، موضوعی که در ادبیات برنامه‌ریزی شهری کمتر بدان پرداخته شده است.

ارزش عملی و روش‌شناسی این تحقیق در ارائه الگوها و روش‌هایی است که جهت برخورد با جرائم شهری به‌ویژه جرم سرقت منازل و چگونگی پیشگیری از آن جرم در مناطق مختلف شهرها از طریق آشنایی با شرایط محیطی (ویژگی‌های شهرسازی و معماری) و شناخت الگوهای رفتار مکانی سارقین به لحاظ ویژگی‌های فردی مورد استفاده قرار داده است. لذا این تحقیق گامی نو در جهت کاهش انحرافات اجتماعی در شهرها است.

اهداف تحقیق

۱. شناخت شیوه و شگردهای سارقین منازل.
۲. ارائه راهکارهای علمی و عملی مناسب جهت پیشگیری و مقابله با سارقین منازل.
۳. شناخت الگوهای رفتار مکانی مجرمان مختلف به لحاظ ویژگی‌های فردی در سرقت از منازل.

فرضیه‌های تحقیق

- الف) به نظر می‌رسد بین شرایط محیطی محل وقوع جرم و انتخاب مکان جرم از سوی سارقین منازل رابطه وجود دارد. ب) به نظر می‌رسد بین طرح و نقشه‌های قبلی سارقین منازل و انتخاب مکان جرم از سوی آنان رابطه وجود دارد.
- ج) به نظر می‌رسد بین موقعیت زمانی ارتکاب جرم و انتخاب مکان جرم از سوی سارقین منازل رابطه وجود دارد. د) به نظر می‌رسد بین خصوصیات و ویژگی‌های فردی سارقین و نحوه انتخاب مکان جرم از سوی آنان رابطه وجود دارد.

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق را جمعیت سارقین منزل در شهر بوشهر در زمان انجام تحقیق (۱۳۹۲) تشکیل

می‌دهد.

نمونه آماری

سارقینی که در حوزه استحفاظی شهر بوشهر مرتکب جرم سرقت منزل شده‌اند و در مدت‌زمان انجام تحقیق در حال تحمل کیفر در زندان شهر بوشهر به تعداد ۳۲ نفر می‌باشند.

ابزار گردآوری اطلاعات

در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات از دو روش به شرح ذیل استفاده شده است:

الف) روش کتابخانه‌ای

در این روش بامطالعه کتب و اسناد مکتوب و منابع موجود در باره ادبیات تحقیق و سرقت‌های منازل در شهر بوشهر اطلاعات لازم جمع‌آوری گردید.

ب) روش پیمایشی

برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر جهت آزمون فرضیه‌ها پرسش‌نامه‌ای شامل ۳۳ سؤال ترکیبی از سارقین منزل زندانی شهر بوشهر تنظیم و مورد نظر سنجی قرار گرفت.

ادبیات تحقیق

اولین مطالعات پیرامون رابطه مکان و بزهکاری به شیوه نوین علمی در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی و با بهره‌گیری از نظریه اکولوژی اجتماعی^۲ آغاز شد. کتله و گری از پیشروان این مطالعات بودند. سپس این روند به‌وسیله دیگر اندیشمندان پیرو مکتب اکولوژی اجتماعی شیکاگو همچون شاوومک کی در اوایل قرن بیستم میلادی دنبال شد. لیکن از چند دهه قبل به‌ویژه از دهه ۱۹۶۰ به بعد توجه و علاقه فزاینده‌ای نسبت به مطالعه نقش محیط در بزهکاری و در نقطه مقابل تاثیر شرایط محیطی در پیشگیری جرم شکل گرفت. خانم جاکوبز^۳ از جمله پیشروان این ایده بود وی در اثر معروف خود تحت عنوان "مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا" که در سال ۱۹۶۱ انتشار یافت بحث مهم نوع طراحی شهرها و تاثیر آن در کاهش بزهکاری و همچنین تاثیر مراقبت‌های طبیعی و معمولی مردم در پیشگیری جرم را مطرح نمود. (توکلی، پیشین: ۴۵)

---

^۲ - Theory of Social Ecology

^۳ - Jakvz

رفتارهای بشری در مقطع مکانی و زمانی خاص رخ می‌دهد که در بستر مکانی و زمانی منحصر به فرد شکل می‌گیرند. نکته حائز اهمیت اینکه توزیع جغرافیایی جرائم تحت تاثیر متغیرهای محل و زمان وقوع بزه، مرتکب جرم و قربانی بزه قرار دارند. تحقیقات نشان می‌دهد در برخی مکان‌های شهر به علت ساختار کالبدی ویژه و ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی ساکنین و استفاده‌کنندگان از این مکان‌ها، امکان و فرصت بزهکاری بیشتر است. به‌عکس در برخی محدوده‌های شهری به دلیل وجود موانع و شرایط بازدارنده، نرخ بزهکاری کاهش می‌یابد. به همین دلیل بزهکاران در انتخاب محل به دنبال کم‌خطرترین و مناسب‌ترین فرصت‌ها و شرایط هستند و سعی می‌کنند مکان‌هایی را برای ارتکاب عمل مجرمانه خود برگزینند که امکان اقدام و پس از آن مخفی شدن یا فرار سهل‌تر و خطر دستگیری کمتر باشد. (کردلو، ۱۳۸۶: ۲۳)

روش تحقیق

روش تحقیق به صورت پرسشنامه‌ای است، بدین صورت که پس از مشخص شدن نمونه آماری، سوالات تدوین شده متناسب با فرضیات تحقیق در غالب پرسشنامه در اختیار آنان قرار داده شد و اطلاعات و داده‌های لازم به دست آمد.

چارچوب نظری تحقیق

سرقت

سرقت کلمه‌ای عربی است و به معنای پنهان می‌باشد. اسْتَرْقَة جَاءَ الی حِرْزٍ فَأَخَذَ لَغِيرِهِ» به طور پنهانی آمده و وارد حرز شده و سپس مال دیگری را ربوده است. کلمه «السرقه» اسم مصدر است و به معنای ربایش می‌باشد. «سَرَقَ سَرَقًا مِنْهُ الشَّيْءُ أَيْ أَخَذَ بُخْضِيهِ وَ حَيْلَهُ» شیئی را به طور پنهانی و حيله‌گری از او ربود. (معلوف، ۱۳۶۴: ۳۳۱)

واژه سرقت در کتاب‌های لغت به معنای گرفتن شیء در پنهان است و در معنای آن مفهوم خفا و پنهان اخذ شده است. (زکریا، ۱۴۰۴ ه.ق) از این رو به طور کلی یکی از معانی آن پوشیده و مخفی شدن است و «سرق» به معنای «خفی» آمده است. استراق سمع یعنی مخفیانه گوش دادن. در قرآن کریم نیز چنین آمده است: «الَا مِنْ اسْتَرْقِ السَّمْعِ فَاتَّبِعْهُ شَهَابٌ مَبِينٌ».^۴

^۴ - «مگر هر شیطانی که برای استراق سمع به آسمان نزدیک شد، در این صورت تیرشهاب شعله آسمانی او را تعقیب کرد». سوره حجر، آیه ۱۸.

فرهنگ معین در تعریف سرقت آورده است: «سرقت از نظر لغوی کلمه‌ای است عربی که در زبان فارسی به معنی دزدیده، دزدی کردن یا بردن مال دیگری معنا شده است.» (معین، ۱۳۶۳: ۱۸۶۹)

سرقت منزل

واژه «منزل» در لغت به معنی خانه، سرای و جای فرود آمدن است. این کلمه مترادف بیت، خانه، سرا، مسکن و موطن است. (همان منبع: ۲۵۲۲)

ربودن هر کالا یا شیء از منزل و محل سکونت به هر شکل و با استفاده از هر شیوه، سرقت منزل است. (قربان حسینی، ۱۳۸۱: ۲۰)

گسن^۵ در بیان سرقت منزل می‌گوید: «ربودن هر نوع کالا یا شیئی از محل سکونت که متداول‌ترین نوع سرقت در جامعه است». در گذشته سرقت‌هایی که از منازل انجام می‌شد شکل یکسان و نزدیک به هم داشت ولی امروزه به خاطر تغییر وضعیت و شکل منزل شیوه‌های کار و نوع مالی که از منازل سرقت می‌شود متفاوت است. منازل امروزی به شکل مجتمع (شهرک‌ها) آپارتمانی، ویلائی و باغات بزرگ و خانه‌های معمولی و سنتی است، هر کدام از اقسام مذکور به صورتی خاص و در زمانی مناسب مورد دستبرد قرار می‌گیرند. (گل محمدی خامنه، ۱۳۸۶: ۶)

سارق

ابن منظور در تعریف سارق چنین می‌گوید:
«السارق عندالعرب من جاء مستترا الی حرز فاخذ منه ما لیس له».
سارق نزد عرب، کسی است که به طور پنهانی به سوی حرز می‌آید و چیزی را که از خودش نیست بر می‌دارد. (ابن منظور، پیشین)

---

^۵-Gesen

مجرم به کسی اطلاق می‌شود که مرتکب جنایت یا یکی از جرائم تصریح‌شده در قانون شود و به‌موجب قانون برای آن عمل مجازات تعیین‌شده باشد. به دیگر سخن انجام فعل یا ترک فعل مجرمانه موجب تولد مجرم می‌گردد. (نور بها، ۱۳۸۳: ۲۲)

جرم^۶

در سراسر فرهنگ واژگان حقوقی و جرم‌شناسی هیچ واژه‌ای از نظر معنی به پیچیدگی واژه جرم یا بزه وجود ندارد. چه بسیار افرادی که در برهه‌ای از زمان مجرم شناخته‌شده و در برهه‌ای دیگر به‌عنوان انسان‌های نیک‌سیرت از ایشان یاد می‌شود. ضمن اینکه برخی جرائم نیز وجود دارند که در تمام اعصار و مکان‌ها ثابت‌اند و همیشه جرم تلقی می‌شده‌اند. باین‌همه درک معنای این اصطلاح در بررسی وضع قانون و نقض آن و نیز در توجیه و ارزیابی مجازات از اهمیت بسزایی برخوردار است. (دانش، ۴۴، ۱۳۷۴، : ۴۵)

واژه جرم در لغت به معنای گناه، خطا، ذنب، تعدی، بزه، عصیان و معصیت است و در اصطلاح حقوقی هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین‌شده جرم نامیده می‌شود. (معین، پیشین: ۱۲۲۶)

برخی هر فعل یا ترک فعلی را که نظم، صلح و آرامش اجتماعی را مختل سازد و قانون نیز برای آن مجازاتی تعیین کرده باشد را جرم می‌دانند.

جامعه‌شناسان معتقدند که جرم پدیده طبیعی، اجتماعی و دائمی است و از فرهنگ و تمدن هر اجتماع ناشی می‌شود و هر عملی که وجدان عمومی را جریحه‌دار کند، جرم محسوب می‌شود. و نیز معتقدند که جرم در هر زمان و مکان اتفاق می‌افتد و با تحولات اجتماعی تغییر نمی‌یابد و نزد وجدان قاطبه مردم زشت و ناپسند و احساسات اجتماعی را متأثر می‌سازد و مجرم در انظار عمومی خوار و پست می‌باشد. (دانش، همان)

مکان

مکان در فرهنگ معین به معنای الف- جا، محل، جایگاه، امکان ب- محل استقرار ج- مرتبه، مکان آمده است. در جرم‌شناسی پیشگیری مکان در معنی اول آن مدنظر می‌باشد. (معین، پیشین: ۱۱۱۵-۹۵۳)

مکان در قانون بررسی‌های جغرافیایی وجود دارد و به بخشی از فضا، که به‌وسیله انسان اشغال شده است اطلاق می‌شود. بنابراین مکان می‌تواند یک ساختمان، یک شهر و یا یک کشور باشد.

^۶- ماده ۲ قانون مجازات اسلامی: «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین‌شده است جرم محسوب می‌شود».

مکان مرکز عمل آگاهانه و ارادی انسان‌هاست. محلی که در آن از رویدادهای مختلف، تجربه زندگی می‌آموزیم. علت افتراق مکان‌ها، تمرکز ارزش‌ها، دیدگاه‌ها و هدف‌ها و تجربه‌های مختلف در آنهاست. (عبادی نژاد، پیشین: ۵۷)

مکان جایی است که مجرمین و اهداف با یکدیگر روبرو می‌شوند. در واقع بستری است که جرم در آن واقع می‌شود، بنابراین از اهمیت برخوردار است. بر طبق نظر جرم‌شناسان پیش‌بینی ارتکاب جرم از طریق مکان، شش برابر بیشتر از پیش‌بینی بر اساس هویت مجرمان است. جرائم به صورت تصادفی در محیط و مکان‌ها رخ نمی‌دهند. بنابراین نحوه انتخاب مکان جرم و شناسایی عواملی که در این انتخاب تأثیرگذار هستند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. (همان منبع)

هویت هر مکان از سه عامل درهم‌تنیده تشکیل می‌شود:

۱- عوامل مشخص طبیعی و نمود ظاهری آن.

۲- فعالیت‌های مشاهده‌پذیر و کارکردها.

۳- مفاهیم یا نمادها.

در داخل هر یک از این سه عامل، تعداد زیادی از مفاهیم، شرایط و عناصر موجود است که با شیوه‌های بی‌شماری می‌توانند با یکدیگر ترکیب شوند و هویت ویژه‌ای را سامان دهند. هویت یابی هر مکان ویژه همان مکان می‌باشد. (شکویی، پیشین: ۲۷۵)

نظریه پنجره‌های شکسته^۷

بی‌نظمی‌های فیزیکی و به هم ریختگی‌های فیزیکی مثل محله‌های کثیف و پر آشغال، ساختمان‌های مخروبه و دیوارهای ترک‌خورده با پنجره‌های شکسته، خود به نوعی باعث جذب مجرمین و اعمال غیرقانونی در این محیط‌ها می‌شود. از آنجاکه در این‌گونه مکان‌ها به دلیل بی‌نظمی و آشفتگی فیزیکی جمعیت بسیار کمی تردد می‌کند نظارت و کنترل اجتماعی بسیار پایین است. از این رو مجرمین جهت انجام اعمال مجرمانه خود کشش بیشتری به این مکان‌ها دارند. (توکل، پیشین: ۳۶)

---

^۷ - borken Windows Theory

ارتباط بین محیط های شهری بی نظم و بهم ریخته و افزایش ناهنجاری به نظریه پنجره های شکسته معروف است. این نظریه اولین بار توسط ویلسون^۸ و کلینگ^۹ در سال ۱۹۸۲ مطرح شد.

اسگوگان^{۱۰} و مکسفیلد^{۱۱} در سال ۱۹۸۱ بیان کردند:

«پنجره های شکسته ساختمان ها و آشفتگی های ظاهری محیط عامل موثر در افزایش جرم می باشد. افراد بزه کار با دیدن پنجره های شکسته ساختمان ها و بی نظمی های فیزیکی محل متوجه عدم نظارت و کنترل اجتماعی در آنها شده و جهت اعمال مجرمانه خود جذب این گونه مکان ها می شوند». (همان)

نظریه سفرهای مجرمانه^{۱۲}

گرچه اصطلاح سفر مجرمانه برای اولین بار در سال ۱۹۸۰ به کار گرفته شد ولی این بررسی ها به تحقیق وایت^{۱۳} در سال ۱۹۳۲ برمی گردد. وایت دریافت که در سفرهای مجرمانه برای ارتکاب جرائم علیه اموال مثل سرقت، مسافت بیشتری نسبت به سفرهای مجرمانه علیه اشخاص مثل ضرب و شتم و قتل، طی می شود.

این مطالعات دارای یافته های مشترکی هستند که عبارت اند از:

- ۱- اغلب جرائم نسبتاً نزدیک به محل سکونت مجرم اتفاق می افتد و معمولاً اکثر جرائم در داخل محدوده یک مایلی از محل سکونت مجرم رخ می دهد.
- ۲- مسافت طی شده جهت ارتکاب جرم توسط مجرم با تعداد وقوع جرائم تشکیل یک تابع کاهش مسافت را می دهد به این صورت که هر چه مسافت طی شده از محل سکونت مجرم بیشتر شود، میزان وقوع جرم کاهش می یابد.
- ۳- در خصوص مجرمان جوان نسبت به مجرمان بزرگ سال، احتمال ارتکاب جرم در داخل منطقه محل سکونتشان بیشتر است و مجرمان جوان کمتر از منطقه محل سکونتشان دور می شوند.

---

^۸-Wilson

^۹-Kling

^{۱۰}- Skogan

^{۱۱}- Maxfield

^{۱۲}- Theory of criminal travels

^{۱۳}-White

۴- تفاوت در مسافت طی شده جهت ارتکاب جرم بین انواع جرائم مشاهده می‌شود. به طور مثال جرائم خشونت‌بار نسبت به جرائم علیه اموال و دارایی معمولاً نزدیک تر به محل سکونت قربانی رخ می‌دهند.

نظریه انتخاب منطقی^{۱۴}

تئوری انتخاب منطقی توسط کلارک و کورنیش^{۱۵} در سال ۱۹۶۸ ارائه گردید. آنها سعی داشتند جرم را از دید بزهکاری ارزیابی کنند.

بنابراین تئوری انتخاب منطقی با طرز تفکر مجرمین سر و کار دارد. اینکه بزهکاران چگونه فرصت‌های مجرمانه را ارزیابی می‌کنند و چرا تصمیم می‌گیرند اهدافشان را از طریق انجام اعمال مجرمانه به دست بیاورند.

بر اساس این تئوری بزهکاران با ارتکاب جرم به دنبال منافع خاص هستند و در مکان‌هایی که منافع بیشتری را به دست آورند مرتکب جرم می‌شوند. انتخاب مکان‌های خاص برای انجام رفتارهای نامشروع بستگی به فرصت‌ها و منافعی دارد که محیط در اختیار مجرم قرار می‌دهد. (محمد نسل، پیشین: ۳۱۶)

معمولاً افراد بزهکار مکان‌هایی را برای اعمال غیرقانونی خود انتخاب می‌کنند که فواید ناشی از ارتکاب آن بیشتر از ریسک و تلاش انجام آن باشد. دیدگاه انتخاب معقول تلاش دارد دنیا را از منظر بزهکاران ببیند.

این نظریه به دنبال درک آن است که چگونه بزهکار ارتکاب جرم را انتخاب می‌کند و این تصور را از بزهکار دارد که وی پیش از عمل تفکر می‌کند (ولو برای چند لحظه). و لا اقل برخی از منافع و هزینه‌های ارتکاب بزه را محاسبه می‌کند.

در این تحقیق مبنا و پایه اساسی چارچوب نظریه تحقیق نظریه انتخاب منطقی (عقلایی) می‌باشد.

---

^{۱۴}- Rational choice Theory

^{۱۵}-Cornish

نظریه فضایی^{۱۶}

در طی دهه ۱۹۷۰ میلادی تحقیقات جرم‌شناسی بر نواحی شهری که بیشتر توسط مجرمان انتخاب می‌شود تاکید داشت.

پل و پاتریشیا برانتینگهام، الگوهای فضای سرقت را مطالعه می‌کردند و تئوری انتخاب مکان ویژه^{۱۷} را مطرح کردند. آنان در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که مجرمان برای ارتکاب اعمال مجرمانه خود بیشتر نقاطی را انتخاب می‌کنند که به محل سکونت آنان نزدیک باشد، بطوریکه امکان شناسایی از طرف همسایگان خود نیز به وجود نیاید. (برون، ۱۹۸۱: ۳۲)

بر اساس این دیدگاه مجرمان نیز مانند سایر افراد کار می‌کنند، به خرید می‌روند، فعالیت های ورزشی و تفریحی انجام می‌دهند و..... باین حال، در تمام مواقع، به دنبال فرصت های مناسب جهت ارتکاب جرم هستند.

در بین مجرمان، افرادی هستند که به طور کلی، محیط پیرامون و اهداف خود را به خوبی ارزیابی می‌کنند و جهت انجام اعمال مجرمانه خود مکان‌هایی را انتخاب می‌کنند که فرصت و امکانات لازم را جهت رسیدن به اهداف مجرمانه خود داشته باشند. بنابراین توزیع جرائم در سطح شهرها یکسان نیست و الگوی توزیع جرائم متفاوت است. (همان)

نظریه فعالیت روزمره^{۱۸}

تئوری فعالیت روزمره در سال ۱۹۷۹ توسط کوهن^{۱۹} و نلسون^{۲۰} مطرح گردید. مکان در این تئوری شرط لازم و اساسی است. بر اساس این تئوری محیط شرایط مناسبی را برای بروز جرم ایجاد می‌کند و افراد بزهکار را به اهداف دلخواه برای ارتکاب جرم ترغیب می‌کند. در تئوری فعالیت های روزانه جهت بروز جرم وجود چهار شرط لازم و ضروری است:

۱- شخص مجرم

۲- هدف مورد نظر مجرمین

۳- همگرایی مجرم، هدف در یک مکان، زمان مشخص

---

^{۱۶} - The spatial theory

^{۱۷} - Space select theory

^{۱۹} -Cohen

^{۲۰} - Nelson

۴- عدم حضور کنترل‌کنندگان یا ناظران.

بر اساس این تئوری در بستر مکان و باوجود شرایطی ارتکاب جرم تسهیل می‌گردد. یکی از طریق خصوصیات فیزیکی مکان از جمله کمبود ظرفیت های کنترل اجتماعی و دیگری تحت تاثیر فعالیت های روزانه و رفتارهایی که مردم از خود بروز می‌دهند در واقع افراد اجتماع در حین انجام فعالیت های روزانه فرصتهایی را برای ارتکاب جرم پدید می‌آورند و یا به عبارتی فرصتهایی را جهت انجام اعمال مجرمانه به مجرمین می‌دهند. باز گذاشتن درب منزل هنگام خروج از منزل و یا ترک خودرو بدون قفل کردن آن از جمله این فرصتها است. (کردلو، پیشین: ۵۰)

علاوه بر این، تئوری فعالیت روزمره به عامل زمان تاکید خاصی دارد. توزیع زمانی جرم در ساعات شبانه‌روز و روزهای هفته متغیر است. مثلاً سرقت از منازل بیشتر در روزهای آخر هفته و روزهای تعطیل رخ می‌دهد و یا به هنگام شب سرقت از مراکز اداری به دلیل تعطیل بودن بیشتر از روز صورت می‌گیرد. همچنین برخی از فعالیت های افراد را به انجام اعمال مجرمانه ترغیب می‌کنند. مثلاً مراکز تجاری با فعالیت های مختلف و متراکم احتمال جرم سرقت را افزایش می‌دهد یا محل های خرید، فروش یا مصرف الکل و مواد مخدر در بروز سطوح بالاتری از خشونت و جرم مردم موثر هستند. (کوهن^{۲۱} و فلیسون^{۲۲}، ۱۹۷۹: ۱۱)

نظریه طبقه‌بندی واحد مسکونی

این دیدگاه بر این پایه استوار است که میزان ارتکاب جرم توسط افراد اجاره‌نشین بیشتر از مالکین واحدهای مسکونی است. به عبارتی بی‌تفاوتی های اجتماعی م اقتصادی بین افراد جامعه و از جمله نوع تصرف مسکن، آنها در ارتکاب عمل مجرمانه آنها موثر است. (شکوهی، ۱۰۳: ۱۳۶۹)

یافته‌های تحقیق (بر مبنای پاسخگویی گروه سارقین منزل)

نتایج نهایی پاسخ های سارقین منزل به سؤالات پرسش‌نامه به شرح زیر می‌باشد:

- تعداد ۲۵ نفر معادل ۷۸/۱ درصد از سارقین کمتر از ۳۵ سال سن داشته و سارق بالای ۴۵ سال وجود نداشت.

^{۲۱}- Cohen

^{۲۲}- Felson

- ۱۰۰ درصد سارقین مرد بوده و در این خصوص زنان مرتکب سرقت نگردیده‌اند.
- تعداد ۲۳ نفر معادل ۷۱/۹ درصد از سارقین مجرد و مابقی یعنی ۹ نفر معادل ۲۸/۱ درصد آنها متأهل می‌باشند.
- از میان سارقین منزل ۵۰ درصد آنها (۱۶ نفر) بیکار و بدون شغل، ۴۰/۶ درصد آنها (۱۳ نفر) دارای شغل آزاد می‌باشند.
- از میان سارقین تعداد ۲۰ نفر معادل ۶۲/۵ درصد دارای سابقه سرقت می‌باشند.
- ۴۰/۶ درصد سارقین (۱۳ نفر) تحصیلات راهنمایی، ۶ نفر آنان بی‌سواد می‌باشند.
- ۴۳/۹ درصد سارقین (۱۴ نفر) لر زبان و ۲۵ درصد (۸ نفر) آنان بومی می‌باشند.
- ۵۹/۳ درصد از سارقین (۱۹ نفر) میزان درآمد ماهیانه خانوار را ۶۰۰-۷۰۰ هزار تومان و ۱۸/۸ درصد از آنان (۶ نفر) درآمد ماهیانه خانوار را یک میلیون - ۸۰۰ هزار تومان عنوان نموده‌اند.
- حدود ۵۰ درصد از سارقین (۱۶ نفر) وضعیت مسکن را استیجاری و ۲۸/۲ درصد (۹ نفر) وضعیت مسکن را منزل پدری عنوان نموده‌اند.
- تعداد ۲۴ نفر از سارقین مهاجر و تعداد ۸ نفر از آنان بومی می‌باشند.
- از تعداد ۸ نفر سارقین بومی تعداد ۴ نفر ساکن شهر بوشهر، تعداد ۳ نفر شهرهای استان و ۱ نفر ساکن روستا می‌باشد.
- حدود ۴۳/۸ درصد از سارقین (۱۴ نفر) اعتیاد به مواد مخدر از نوع تریاک داشته‌اند.
- حدود ۳۲/۲ درصد از سارقین (۱۰ نفر) علت گرایش به سرقت را اعتیاد به مواد مخدر و ۴۶/۸ درصد (۱۵ نفر) بیکاری را علت اصلی گرایش به سرقت عنوان نمودند.
- بیشترین وقوع سرقت معادل ۴۶/۹ درصد مربوط به ساعت ۲۳۵۹-۱۸۰۰ بوده و کمترین آن معادل ۶/۲ درصد در ساعت ۱۱۵۹-۰۶۰۰ به وقوع پیوسته است.
- تعداد ۲۳ نفر معادل ۷۲ درصد از سارقین بهترین ایام هفته را برای سرقت روزهای پنجشنبه و جمعه و تعطیلات رسمی عنوان نموده‌اند.
- بیشترین وقوع سرقت معادل ۵۳/۲ درصد مربوط به فصل زمستان و کمترین آن معادل ۶/۲ درصد مربوط به فصل تابستان است.
- تعداد ۲۷ نفر معادل ۸۴/۵ درصد سارقین بهترین عامل برای انتخاب مکان سرقت «مکان‌های خلوت و تاریک» و تعداد ۵ نفر معادل ۱۵/۵ درصد تأثیر «مکان‌های شلوغ و روشن» را عنوان نموده‌اند.

- سارقین بهترین شرایط لازم را در انتخاب مکان جرم سرقت را دسترسی راحت به ساختمان و شیک بودن آن معادل ۳۱/۳ درصد (۱۰ نفر)، عدم حضور صاحب‌خانه معادل ۲۱/۸ درصد (۷ نفر) را عنوان نمودند.
- سارقین مدت‌زمان لازم برای انجام سرقت حدود «یک ساعت» را عنوان نموده‌اند.
- حدود ۶۵/۶ درصد سارقین (۲۱ نفر) جهت انجام سرقت از طرح و نقشه‌ی قبلی بهره می‌گیرند و ۲۵ درصد از آنان (۸ نفر) استفاده از طرح و نقشه قبلی را بستگی به مکان و موقعیت سرقت عنوان نموده‌اند.
- ۵۳/۱ درصد از سارقین (۱۷ نفر) اطلاعات لازم جهت سرقت منزل مورد نظر را شخصاً در محل گشتن و ۲۸/۱ درصد از سارقین (۹ نفر) اطلاعات لازم را از کار کردن یا زندگی گذشته در آن محل عنوان نموده‌اند.
- سارقین مهم‌ترین شگرد لازم جهت سرقت منزل را به ترتیب بالا رفتن از دیوار، ورود از پنجره و قفل بری عنوان نموده و ابزار همراه را آچار و پیچ‌گوشتی مطرح کرده‌اند.
- بالاترین میزان وقوع سرقت در شهر بوشهر مربوط به محلات خیابان عاشوری، محلات خیابان بی‌سیم و باهنر (به علت سکونت افراد متمکن و دارای وضعیت اقتصادی مطلوب) می‌باشد.

نتیجه‌گیری

- در تحقیق حاضر تمامی فرضیه‌های مربوطه مورد تأیید پاسخ‌دهندگان جامعه آماری قرار گرفته است بطوریکه:
- شاخص "تاثیر تاریکی و خلوتی محل وقوع جرم بر انتخاب مکان" در فرضیه اول معادل ۹۳/۳ درصد بیشترین میزان موافقت به لحاظ تاثیرگذاری داشته است و کمترین میزان موافقت به لحاظ تاثیرگذاری مربوط به شاخص "تاثیر تراکم جمعیت ساکن در یک مکان بر انتخاب مکان جرم" معادل ۵۰/۷ درصد می‌باشد.
- یقیناً خلوتی محیط نیز فرصت ارتکاب جرم را مهیاتر می‌سازد. بنابراین با اصلاحات و طراحی محیط مکان‌های خلوت و افزایش مکان‌های فعالیت زا می‌توان نسبت به بالابردن تراکم جمعیت اقدام نمود و به کاهش فرصت‌های جرم کمک نمود.
- شاخص "تاثیر شغل و درآمد مالباخته در انتخاب مکان جرم" در فرضیه دوم معادل ۹۶ درصد بیشترین میزان موافقت و شاخص "تاثیر نزدیکی محل سکونت سارقین بر انتخاب مکان جرم" معادل ۲۹/۶ درصد کمترین میزان موافقت به لحاظ تاثیرگذاری داشته است.

بر اساس نظریه انتخاب منطقی یا گزینش عقلایی که ابتدا توسط کلارک به سال ۱۹۸۶ مطرح شد، معمولاً افراد بزهکار مکان‌هایی را برای اعمال غیرقانونی خود انتخاب می‌کنند که فواید ناشی از ارتکاب آن بیشتر از ریسک و تلاش انجام آن باشد. بنابراین سارقین اغلب در نقاطی مرتکب جرم می‌شوند که مالباخته از تمکن مالی، شغل و درآمد مطلوبی برخوردار باشند. شاخص "انتخاب مکان جرم در روز" در فرضیه سوم معادل ۸۴ درصد بیشترین میزان موافقت به لحاظ تاثیر گذاری را داشته است. بر اساس نظریه فعالیت های روزانه در بستر مکان و باوجود شرایط زیر ارتکاب جرم تسهیل می‌گردد:

یکی از طریق خصوصیات فیزیکی مکان از جمله کمبود ظرفیت های کنترل اجتماعی و دیگری تحت تاثیر فعالیت های روزانه و رفتارهایی که مردم از خود بروز می‌دهند. طبق این نظریه توزیع زمانی جرم در ساعات شبانه‌روز و روزهای هفته متغیر می‌باشد.

در بین شاخص های فرضیه چهارم، شاخص "تاثیر خصوصیات جسمی و فیزیکی سارقین در انتخاب مکان جرم" معادل ۹۲ درصد بیشترین میزان موافقت در بین پاسخ‌دهندگان به لحاظ تاثیر گذاری داشته است.

پیشنهاد های تحقیق

- ۱- افزایش روشنایی داخل خیابان‌ها (مثلاً چراغ های خیابانی) یا مردم (مثلاً نگهبان) در مناطق استراتژیک و مسکونی جهت نظارت بر فعالیت های مجرمانه که این فعالیت‌ها را دیدگاه‌های مراقبتی در پیشگیری از جرم می‌نامند.
- ۲- تغییر در محیط فیزیکی جهت بهبود در امر دیدن رفتارهای مشکوک یا خود جرم می‌باشد. به عبارتی افزایش دید بصری علی‌الخصوص در مجتمع های آپارتمانی (که ساکنین ساختمان‌ها بر نواحی اطراف منزل خود نظارت کامل ندارند) که باعث از بین رفتن فعالیت های غیرقانونی مجرمین در مکان‌های اختفاء و خلوت و دور از انتظار مردم می‌شود. به طور مثال با به حداکثر رساندن میدان دید ساختمان‌ها (به‌طوری که پنجره آپارتمان روبروی یک گذر عمومی یا حیاط باشد) و کاربری های مختلف شهر می‌توان مراقبت های طبیعی از خیابان‌ها، معابر و حریم ساختمان‌ها را افزایش داد و در نتیجه از افزایش جرائم در سطح شهرها کاست.
- ۳- محیط فیزیکی می‌تواند از طریق سد کردن موقعیت های ارتکاب جرم و یا دشوار کردن ارتکاب جرم (از طریق ایجاد موانع و سد در مناطق هدف و آماج جرم) از جرائم پیشگیری نماید.

چنانچه راه‌های دستیابی به اهداف مجرمانه محدود گردد مجرم جهت انجام عمل مجرمانه خود ناگزیر به تلاش غیرمعارف و بیش‌ازحد می‌گردد و در بیشتر موارد از این عمل صرف نظر خواهد کرد به طوری که در طی یک تحقیقی سارقین بیان کرده‌اند که در مواجهه با قفل‌هایی که شکستن یا باز کردن آنها سخت است، عامل بازدارنده برای آنها می‌باشد.

۴- با از بین بردن آشفته‌گی‌ها و بی‌نظمی‌های فیزیکی یک مکان در سطح شهر مثل محله‌های کثیف و پر آشغال، ساختمان‌های مخروبه و نیمه‌کاره و دیوارهای ترک‌خورده (معروف به نظریه‌های پنجره‌های شکسته و فضاهای غیرقابل دفاع می‌باشد) که به نوعی باعث جذب مجرمین و اعمال غیرقانونی در این محیط‌ها می‌شود و همچنین با بهسازی و مرمت و سعی در منظم سازی بهتر در این مکان‌ها می‌توان باعث کاهش جرائم و افزایش در امنیت عمومی در سطح شهرگردید چرا که در این گونه مکان‌ها به دلیل بی‌نظمی و آشفته‌گی‌های فیزیکی، جمعیت بسیار کمی تردد می‌کنند، نظارت و کنترل اجتماعی بسیار پایین است از این رو مجرمین کشش بیشتری به این مکان‌ها دارند.

۵- تدوین یا تصویب ضوابط و قوانین قاطع و محکم، ابزار مناسبی است که می‌تواند از وقوع بسیاری از جرائم پیشگیری به عمل آورد.

منابع

فارسی

- توکلی، مهدی. (۱۳۸۷)، شناسایی و تحلیل کانون های جرم خیز زنجان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه علوم انتظامی.
- عطاشنه، منصور، امیری، مهدی. (۱۳۸۹) «علل و عوامل جرم سرقت در شهر اهواز (سال های ۷۵ تا ۸۵)»، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر.
- رضایی راد، مجید. (۱۳۸۸) «عوامل موثر بر کشف سرقت منزل در فرماندهی انتظامی تهران بزرگ» فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال چهارم، شماره سوم.
- دانش، تاج زمان، (۱۳۷۴)، مجرم کیست و جرم شناسی چیست، چاپ ششم، تهران، نشر کیان.
- شکویی، حسین، (۱۳۶۹)، جغرافیای اجتماعی شهرها، تهران، نشر جهاد دانشگاهی.
- قربان حسینی، علی اصغر، (۱۳۸۱)، جرم شناسی و جرم یابی سرقت، دانشگاه مشهد، جهاد دانشگاهی.
- کردلو، جعفر، (۱۳۸۶)، نقش کاربری اراضی در پیشگیری از جرم سرقت ابهر، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه علوم انتظامی.
- کلانتری، محسن، (۱۳۸۰)، بررسی جغرافیای جرم و جنایت در مناطق شهر تهران، رساله ی دکتری، تهران، دانشگاه تهران.
- گل محمدی خامنه، علی، (۱۳۸۶)، مدیریت پیشگیری از جرائم، تهران، دانشگاه علوم انتظامی.
- معین، محمد، (۱۳۶۳)، فرهنگ فارسی، جلد اول، چاپ ششم، تهران، نشر سپهر.
- نوربها، رضا، (۱۳۸۳)، زمینه جرم شناسی، چاپ سوم، تهران، نشر گنج دانش، ص ۲۲

عربی

- معلوف، لوییس، المنجد فی اللغة و الاعلام، چاپ اول، اسماعیلیان، تهران، ۱۳۶۴، ص ۳۳۱
- زکریا، ابی الحسین احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، مکتب الاعلام الاسلامی، قم، ۱۴۰۴، ه.ق.

انگلیسی

- Brown L. (۱۹۸۱), p۳۲, jeography of crime, university of Wollongong, school of geosciences from the world wide web, <http://www.geos2۴۲.۲>
- Cohen, L. and M.Felson. (۱۹۷۹) Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity approach, American sociological Review, p۱۱.

Factors influencing the choice of location stolen by criminals (Case Study house
(burglars in Bushehr
Behroz lalehmajin - Ismail Abdullahi- Mohammad Chmkvry